

ALLAN NEVINS: *The Place of Franklin D. Roosevelt in History*. Leicester University Press, 1965. 20 sider. 4 sh. 6 d.

Som titlen angiver, vil Nevins i denne Sir George Watson Lecture forsøge at give en vurdering af Roosevelts plads i historien. At denne er blandt de store, er for Nevins klart. Men i hvilken grad skyldtes storheden manden selv og i hvilken grad situationen, tiden? Nevins mener det sidste.

I sin analyse af Roosevelts intellektuelle udrustning fremhæver Nevins især hans hurtighed og fleksibilitet. Hans organisationsevne og hans glimtvis dristige fantasi. Han var først og fremmest en handlingens mand, og han tænkte mere intuitivt end logisk. Men netop disse egenskaber gjorde ham egnet som leder, og kombineret med en dyb religiøs overbevisning og en aldrig svigtende optimisme lod de ham bevare hovedet koldt i selv de værste krisesituationer. Hans storhed, mener Nevins, var »an effective greatness of action«: Han havde evnen til at gøre det rette på det rette tidspunkt og bruge sine evner i harmoni med tidens bedste kræfter, sådan som han viste det i krisen 1933 og i årene 1940-41. Og han havde evnen til at føre den amerikanske pragmatisk eksperimenterende metode til sejr. New Deal var netop en sådan pragmatisk kombination af politiske forandringer, den var empirisk, ikke ideologisk. Det samme er for Nevins Roosevelts udenrigspolitik. Men resultatet var for USA en ny social struktur og en ny orientering i verdenspolitikken.

For Nevins er dette væsentligt at slå fast: Roosevelt beviste endnu engang, at Amerika ikke behøver nogen ideologisk revolution for at finde nye veje.

INGA FLOTO

BJØRN SVENSSON: *Derfor gik det sådan 9. april*. København, Branner og Korch, 1965. 249 sider. 21,75 kr. Indb. 33,75 kr.

Efter 1945, hvor debatten om forspillet til den 9. april for alvor tog fat, har man altid med interesse lyttet til redaktør Bjørn Svenssons indlæg. I diskussionen, der alt for ofte stod i det politiske opgørs tegn, og som var præget af de mange voldsomme følelsesudladninger, har Bjørn Svenssons særkende stedse været den klare, nøgterne og fordomsfrie holdning til stoffet. Selv ikke uengageret og ofte skarpt polemisk i sin argumentation har han – i det store og hele svigtet af faghistorikerne – dog alene repræsenteret en kritisk-metodisk tilnærmelse til det kontroversielle emne. Allerede i 1946 kom hans første bog *Fuld besked om 9. april*, i 1957 fulgte *Mytedannelser omkring 9. april 1940*, og i 25-året for det tyske angreb har han nu udsendt sit foreløbig sidste bidrag til 9. april-forskningen. For den, der gennem årene har fulgt Svenssons skribentvirksomhed i aviser og tidskrifter, er der vel ikke noget egentlig nyt at hente i dette sidste arbejde, men det er vigtigt, at der nu foreligger en samlet oversigt over resultatet af et tyve-årigt studium af 9. april-forspillet kilder og problemer, samtidig med at vi nu for første gang på dansk har fået en monografi, der behandler april dagenes indrepolitiske forviklinger på en europæisk baggrund.

Svagest i bogen står indledningskapitlets journalistiske strejftog i mellemkrigsårenes udenrigspolitiske historie. Det er dobbelt ærgerligt, fordi Svensson her har forpasset en gunstig lejlighed til at give det nødvendige internationale oplæg til Sitzkrieg-periodens ejendommelige stormagtspolitiske spil. Vi savner her den dybe fortrolighed med kilderne, som iøvrigt præger Svenssons bog.

Som andre 9. april-forskere før ham har også Bjørn Svensson måttet arbejde under det handicap, som ukendskabet til de engelske og franske dokumenter giver. Det besværliggør en mere dybtgående motivanalyse bag de allierede planer mod Skandinavien, og det må naturligvis især sætte sit præg på et så generelt holdt arbejde som det foreliggende. Svensson tilslutter sig »provokations«-teorien, d. v. s. den opfattelse, at Hitler var fundamentalt interesseret i et neutralt Norden og først lod sig tvinge til Norge af det franske og engelske pres på den skandinaviske halvø. Han udtrykker det kort og klart: »Med hensyn til Norge var det ikke Hitler, men vestmagterne, der provokerede krigen. Danmark fulgte med i købet« (s. 14). Derfor ser han heller ikke den engelske mineaktion den 8. april som primært rettet mod malmtrafikken fra Narvik, men som en finte, der skal lokke tyskerne til. Svensson påpeger, at minerne ikke som annonceret blev lagt tre steder, men kun i Vestfjorden og det i så ringe et antal, at feltet ingen praktisk betydning havde. Endelig var aktionen i sig selv formålsløs, da isen i Østersøen var i opbrud, og de tyske malmleverancer fra de svenske østersøhavne dermed stod overfor at kunne genoptages. Hypotesen er frugtbringende, og den kan i hvert fald forklare Home Fleets ejendommelige manøvrer væk fra de norske farvande den 7. og 8. april. Herom siger Svensson: »London og Paris var lige så velorienterede som Oslo og København. Men deres ønsker var andre end vore. De allierede havde ingen interesse i at få Hitler til at opgive sin aktion. Tværtimod. Det var den de håbede på. Det var den, der skulle tvinge nordmændene til at samtykke i allieret landgang i Norge« (s. 69).

Redaktør Svenssons egentlige forskningsindsats ligger imidlertid i den fremstilling han giver af aprildagene i København med sideblik til begivenhederne i de andre nordiske hovedstæder og i det danske gesandtskab i Berlin. Hovedkilderne er bilagene til Den Parlamentariske Kommissions beretning, men Svensson har også kunnet supplere med utrykt kildemateriale hentet fra brevveksling med de implicerede. Man forstår godt, at forfatteren ikke har villet tynde sin fremstilling med et noteapparat, men man havde nu alligevel gerne set nogle henvisninger til netop disse nye indslag i forskerdiskussionen. Nu forsvinder de i teksten og unddrager sig dermed mulighederne for en vurdering. I centrum for Svenssons interesse står naturligt nok de advarsler som gesandtskabet eller rigtigere marineattachéen, kommandørkaptajn Kjølens, fra den 4. april sendte hjem til regeringen i København. Det er Svenssons fortjeneste, at han påpeger, at varslerne var betydeligt vagere, end eftertiden har villet gøre dem til, og at det derfor var naturligt, at man på Christiansborg ønskede at se tiden an. Et stort detektivarbejde og megen skarpsindighed er også nedlagt i undersøgelsen af kommunikationen mellem de nordiske hovedstæder i aprildagene. Svensson sandsynliggør således, at den alarmerende melding som den 5. april nåede København fra den svenske efterretningschef Adlercreutz i virkeligheden stammede fra Danmark, og at den yderligere var baseret på et urigtigt grundlag. Han slutter: »Disse cirkelløb er karakteristiske for de hektiske

april dage, hvor alle gik rundt og advarede hinanden, hvorefter man havde besvær med at finde ud af, hvad der var rygter, hvad der var gamle historier, og hvad der kunne føje nyt i billedet« (s. 108–109).

Bjørn Svenssons indgående undersøgelser af grundlaget for efterkrigsårenes mange angreb på den danske regering har naturligvis med tiden ført til en stadig stærkere frontstilling mod regeringens kritikere. Det ser vi også i dette arbejde, hvor skytset i et afsluttende kapitel om *Forsvar og Ansvar* er rettet mod militæret for svigtende situationsbedømmelse og konduite den 8. april. Generallerne gik simpelthen i baglås psykologisk set, hævder Svensson, efter dagens mange deprimerende og opslidende kampe med regeringen. Det kan nu ikke være det sidste ord i den sag, og man må håbe, at et bredere kildegrundlag end det Svensson bygger på engang vil skabe en mere nuanceret bedømmelse af hærledelsens dispositioner. Forfatteren skylder os også endnu en virkelig dybtgående analyse af de førende regeringsmedlemmers situationsfornemmelse og deres motiver. Men hans bog er et vigtigt skridt frem imod en dybere forståelse af det der skete den 9. april.

HANS KIRCHHOFF

Den illegale Presse 1940–45. En antologi. Redigeret af LEO BUSCHARDT, ALBERT FABRITIUS, MORTEN RUGE, HELGE TØNNESEN. Udgivet i samarbejde med Det kongelige Bibliotek. København, Gyldendal, 1965. 564 sider. 39,50 kr.

Bogens eventuelle overskud tilfalder 4. maj-kollegierne i Danmark, hvilket utvivlsomt er en god og berettiget begrundelse for at udgive denne samling af artikler fra besættelsestidens illegale presse. Både i udstyr og øvrige tilrettelæggelse er den beregnet som en bog, man sætter sig mageligt til rette med og gennemlæser; ikke fra ende til anden, men i småbidder nu og da.

Stoffet, for hvis udvælgelse der ikke nærmere redegøres, er samlet i kronologiske afsnit – et for hvert af besættelsens år. Gennem bogens tekster kan man følge kampene 9. april, den passive, magtesløse (men af den grund ikke mindre velmente) modstand mod tyskerne, røret omkring kommunisternes internering i 1941 og gennem 1942 modstandsbevægelsens og dermed den illegale presses bevidste bestræbelser for at nedbryde grundlaget for samarbejds- eller forhandlingspolitikken. Disse afsnit optager de første 200 sider, og de følgende – frem til 1945 – tegner sig for de resterende små 400. 1943 er karakteriseret med titlen »Modstandsbevægelsens sejr over forhandlingspolitikken« og 1944 med »Under tysk terror«. Endelig samler sidste afsnit – 1945 – sig om befrielsen. Bogen afsluttes med en fortegnelse over citerede blade, hvis oplysninger gerne måtte have været mere fyldige.

Men bogen skal ikke bedømmes som en historisk kildeudgave. Noget sådant har slet ikke været tilstræbt, og hele en kildeudgaves ydre apparat og klare kriterier for udvælgelse er da heller ikke – så lidt som nogen form for register – søgt tilnærmet. Noget videnskabeligt redskab som en hjælp til en førsteorientering i den illegale presses omfattende materiale er antologien ikke, og ingen historiker eller samfundsforsker i det hele taget vil drømme om at anvende den som et sådant.